

Назви осіб іспанського походження в чеській мові

У статті досліджено назвам осіб іспанського походження в сучасній чеській мові. Розглянуто різні групи іспанських слів на позначення людей, якими чеська мова поповнювалась із материкової іспанської мови та її латиноамериканських варіантів упродовж своєї історії. Об'єктом опису виступили назви осіб за національною й расовою належністю, віком, ставленням до релігії, соціальним статусом і професійною діяльністю, участю в суспільних рухах та війнах, а також у специфічно іспанській розвазі – кориді. Уточнено час й обставини, за яких чеською мовою запозичено популярні іспанізми. Проаналізовано зміни в семантиці іспанських слів, які відбулись у них лише на чеському ґрунті. Звернуто увагу на умови, які визначили саме такий напряму розвитку семантичної структури іспанських слів у чеській мові. Виявлено внутрішньомовні та позамовні фактори, що сприяють активному використанню давніх іспанських запозичень при модернізації чеського лексикону. З'ясовано їх важливу роль в інтернаціоналізації й інтелектуалізації сучасної чеської мови.

Ключові слова: чеська мова, назва особи, номінація людини, іспанське запозичення, слово іспанського походження, материкова іспанська мова, латиноамериканська іспанська мова, адаптація запозичення, семантичні зміни, неосемантизація, багатозначність, інтернаціоналізація, інтелектуалізація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Важливе місце в словниковому складі чеської мови займають одиниці іспанського походження. Поповнення чеського лексикону іспанізмами відбувалося безперервно впродовж кількох історичних епох, хоча й із різною інтенсивністю. Незважаючи на це, у славістиці цим одиницям досі не приділяли належної уваги. Вивчення іспанізмів у роботах чеських та українських учених (Ф. Данеш, М. Докуліл, Й. Кухарж [1; 2; 3; 4], Ї. Коуба [6], О. Мартинцова [8], Д. Свободова [14], В. Федонюк [17; 18]) проводилося побіжно, спільно із запозиченнями з інших мов. У вітчизняній богемістиці відсутні спроби визначити та оцінити значення іспанізмів для розвитку сучасного чеського лексикону. З огляду на це, дослідження іспанських запозичень у чеській мові й сьогодні актуальне в славістиці.

Об'єктом вивчення в цій статті є номінації осіб, які потрапили до чеського лексикону з іспанської мови. **Предметом** аналізу обрано закономірності в змінах на формальному та семантичному рівнях, які відбувались у цих одиницях під час запозичення і їх подальшої адаптації. Джерельною базою для дослідження слугували матеріали багатьох чеських лексикографічних видань та засобів масової інформації.

Мета статті – ґрунтуючись на аналізі назв осіб іспанського походження в чеській мові, з'ясувати роль іспанізмів у розвитку літературної чеської мови. **Завдання**, які забезпечили досягнення поставленої мети: сформулювати корпус номінацій людей у чеській мові, пов'язаних походженням з іспанською мовою; установити (або уточнити) час та обставини запозичення чеською мовою іспанських назв осіб; проаналізувати зміни, яких зазнавали назви осіб іспанського походження в чеському лексоні на семантичному й формальному рівнях; установити внутрішньомовні та позамовні фактори, що сприяли закріпленню іспанізмів у чеській мові.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Назви осіб іспанського походження, до числа яких ми віднесли досить широке коло одиниць, а саме: запозичення з іспанської материкової мови та з поширених в латиноамериканських країнах її варіантів; іспанізми, запозичені через європейські мови; адаптовані іспанською іномовні лексеми (як правило, з екзотичних для європейців – індіанських, африканських мов), які дозволяють охарактеризувати людину за різними параметрами. Особливо багато серед них номінацій людей за їх національною та расовою приналежністю. До таких відносяться назви: 1) нащадків від змішаних шлюбів (*zambo* [sa-] «негра та індіанця»; *zambaigo*[sambaj-] «китайця та індіанця»; *mulat* «негра та білої людини»; *tercerón* [-se-] «білої людини та мулата»; *mestic* [-ty-] «білої людини та індіанця»; *cholos* [čo-] «індіанця та креола»), 2) представників деяких національностей та рас на певній території (*gringo* «білошкіра людина в Латинській Америці, англієць»; *kreol* «європейський колоніст, його нащадок у Північній та Латинській Америці»; *negrillo* «центральноафриканський карликовий негр»; *negrit* «південноафриканський карликовий негр»; *gitana* [chitá-] «іспанська циганка»). Недостатня актуальність для чехів

понять, виражених згаданими одиницями, зумовила їх потрапляння до стилістично обмеженої лексики та стала причиною їхньої низької дериваційної активності на чеському ґрунті. В матеріалах одного з найбільш авторитетних сучасних словників чеської мови *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* знайдемо лише інтернаціоналізми (*kreol, mulat, mestic, negr*) та їх деривати (*kreolka, kreolové, kreolský, kreolsky, mulatka, mulatský, mestický*) [9, с. 150, 190, 177, 213]).

Тривале перебування одиниць даної лексико-семантичної групи у чеській мові створило сприятливі умови для поповнення лексики їх численними однокорінними словами з європейських мов. Покажемо це на прикладі іспанізму *negr*, який увійшов у чеську (за даними словників) опосередковано через французьку [9, с. 549] або німецьку мови [5, с. 308]. Не заперечуючи впливу згаданих мов на розвиток словникового складу чеської мови, тим не менш з огляду на різноманітні зв'язки між Богемією та Іспанією в епоху Середньовіччя допускаємо вірогідність запозичення слова *negr* в XVI–XVIII ст. безпосередньо з іспанської мови. Принагідно зауважимо, що крім французької та німецької, певну роль у закріпленні цієї номінації у чеській мові та в появі потім у неї низки споріднених одиниць зіграли також чесько-англійські культурні контакти. Адже саме з романів американського письменника Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна» та «Пригоди Тома Соєра», що вийшли у Чехії в кінці XIX ст. (в перекладі Карела Ладислава Кукли) чеські громадяни дізнались про особливості життя представників негроїдної раси на його батьківщині. Під впливом *nigr* «чорношкірий, негр» (від англ. *nigger*, дослівно «чорномазий» – образливого прізвиська негрів у расистському середовищі) нейтральна до того в чеській лексема *negr* (від ісп. *negro* «чорний; темний; негр») [15, с. 1010] здобула у другій половині XX ст. негативний пейоративний відтінок, який досі зберігають деякі фразеологізми, напр.: *makat jako negr [na platnáži]* «надриватися як негр на плантації», *dřít jako negr* «працювати як чорний віл», *černý jako negr* «чорний як негр», *negr jako negr* «негр він і є негр, що з нього візьмеш» [10, с. 116, 193]. Взаємодією з англійською мовою можна пояснити появу в чеській мові кінця XX ст. номінацій *černoch* та *afroamerikan* (кальок політкоректних американських виразів *black man* та *African American* на позначення людей з чорною шкірою). За відсутності відповідної внутрішньомовної та позамовної потреби внаслідок цього у чеському мовленні з'явилося кілька синонімічних назв представників негритянської раси. Хоча питання вибору з них найбільш оптимальної продовжує залишатись для чеського соціуму досі дискусійним, те, як його вирішують на практиці пересічні мовці, зокрема учасники Інтернет-форумів, свідчить про сформованість в їх середовищі звички вживати в офіційно-діловій обстановці в якості політкоректної лексеми *afroameričan*. У побутовому мовленні, де використання мовних засобів залежить від освітнього та культурного рівня людини, за нашими спостереженнями, вже склалась традиція заміни образливого, з погляду частини чехів, слова *negr* нейтральнішими номінаціями *černoch* або *černý*. Останнім часом помічається вживання іспанізму *negr* у переносному значенні з негативною конотацією стосовно людей з інших національних груп, напр., циган пор.: *Není to poprvé co romské spoluobčany nazývá černými blbečky nebo negry* [19].

Закріплення в чеській мові іспанізму *negr* суттєво полегшило в подальшому проникнення до її словникового складу численним іномовним дериватів, утворених у європейських мовах від нього. Такі одиниці функціонують у значеннях, невідомих до того носіям часто не тільки чеської, але й материкової іспанської мови. Це стосується іспанських запозичень *negrillo* «почорнілий; в'яз; морський вугор» та *negrito* «енот; снігур» (пор.: ісп. *negrita* «негритянське дівча»), які в романських та германських мовах, а потім також у чеській стали номінаціями для пігмеїв, що відрізняються від європейців своїм невисоким зростом (пор.: фр. *négrille*, англ. *Negrillo* та чes. *negrillo* «центральноафриканський карликовий негр», фр. *Négrito*, англ. *Negrito* та чes. *negrit* «південноафриканський карликовий негр»). Таким же складним шляхом (очевидно, через французьке чи англійське посередництво) потрапив до чеської мови з іспанської й прикметник *negroidní* «негроїдний», пор. у зв'язку з цим: ісп. *negroideo*, фр. *négroïde*, англ. *negroid*. Контактими з іспанською та французькою мовою зумовлена наявність в чеській лексиці *négritude* [ne–týd] «культурно-політичне та літературне об'єднання чорношкірих студентів» (пор.: фр. *négritude* «нагритянство», «негритянський», «негритянська культура» та ісп. *negritud* «негритянськість», «нагритянство»). Похідними від *Neger* «негр», яке запозичене німецькою з іспанської за французького посередництва, є слова *negerka* «негритянка» та *negerský* «негритянський».

Завдяки посиленню чесько-американським контактам на початку та в кінці ХХ ст. чеська мова збагатилась одиницями *negrofobie* «хворобливий стан, зумовлений страхом перед неграми» (пор.: англ. *negrophobia* та ісп. *negrofobia* «ненависть до чорношкірих»), *negrizmus/negrismus* «напрямок кубинської поезії 20–40-х років минулого століття, близького тематикою та формою до релігійних та фольклорних традицій афроамериканців» (пор.: ісп. *negrisco* «чорного кольору»), *negrisovat* [-zo-] «робитися негром» і *negristický* «негрістичний», дві останніх з яких утворено з використанням власномовних моделей та формантів. Спорідненою з ісп. *negro*, на наш погляд, є й лексема *negretka* – термінологічна назва для «вівці з короткою, густою, курчавою вовною» (пор.: ісп. *negrete* «чорноногий», «чорномордий»). Деякі дослідники пов'язують її з прізвиськом іспанського графа Негретті, що буцім колись займався розведенням овець цієї породи.

Хоча з епохи Середньовіччя (XVI–XVIII ст.), коли європейські мови особливо інтенсивно збагачувались іспанізмами, минуло вже не одне століття, в чеському лексиконі знайдемо чимало іспанських слів, що зберегли свої давні значення. Це притаманно, наприклад, назвам людей їх за расовою приналежністю. Зміни в семантичній структурі одиниць цієї групи, якщо і відбуваються, то майже непомітно для носіїв чеської мови і лише у випадку, якщо позначувана реалія повністю втрачає актуальність для чеського соціуму. Переконались у цьому дозволяє слово *kreol* (від ісп. *criollo*), яким мешканці Піренейського півострова позначають «тубільця, місцевого жителя». Після завоювання латиноамериканського континенту в більшості тогочасних мов цю номінацію почали вживати спочатку щодо іспанських переселенців та їх нащадків, а згодом й до будь-яких європейців на колонізованих територіях. Це зафіксували деякі чеські лексикографічні видання [12, с. 150]. Збільшення мішаних шлюбів з неграми та індіанцями не тільки в іспанців, але й в інших народів спричинилося до подальших змін в семантиці *kreol*. Креолами тоді почали називати в Чехії, як і скрізь в Європі, нащадків змішаних шлюбів між аборигенами та європейцями незалежно від регіону їх проживання. З таким значенням закріпився у французькій мові іспанізм *créole* в XVII ст. Відповідно до цього «креолами» почали вважатись діти вихідців з центральних російських областей та представників північних народів (алеутів, ескімосів та под.). Нині носії чеської мови почали вживати лексему *kreol* в переносному смислі й у відношенні до людей, так би мовити, які характеризуються «неоднозначним етнічним» походженням, пор.: *Byl vnukem francouzského markýže-kreola a černé otrokyně* [20]. З появою в різних куточках світу гетерогенних расово-національних утворень та виникненням там т.зв. гібридних культур й мов, останні з яких є мішаниною з елементів наріч, якими послуговуються колонізатори та колонізовані аборигени, у *kreol* на чеському ґрунті виникло декілька дериватів (*kreolizace* «креолізація», *kreolština* «мова креолів», *kreolský* «креольський») та словосполучення *kreolský jazyk* «креольська мова».

Слід відзначити, що зміни, аналогічні описаним вище, у чеському мовленні спостерігаються зараз і в семантиці інших іспанських запозичень цієї групи. Вони характерні, наприклад, для лексеми *mulat*, яка спершу була назвою дітей, народжених у колоніях в змішаних родинах негроїдів та іспанців, а згодом поширилась й на нащадків від шлюбу між представниками чорної та білої раси на будь-якій території, пор.: *...narodil jsem se v Čechách a jsem mulat. Matka je Pražanka a tat'ka je z Luandy. V Čechách žiju.* [21]. Нині це слово чехи застосовують іноді в більш широкому значенні, зокрема до людей, розмовляючих мішаною мовою, та мусульман, пор.: *mulat s muslimskými kořeny* [22], *místní lidé – většinou mulati – hovoří kreolsky* [23].

Серед іспанських номінацій для представників національностей з огляду на помічені в її семантиці зміни нас зацікавила лексема *gitana*, яка самими іспанцями досі вживається стосовно «представниць циганської народності» незалежно від регіону їх мешкання [16, с. 892]. У зв'язку з наявністю у чеській мові іншої одиниці з цим же значенням *cikánka/cigánka* (походить як і нім. *Zigeuner*, словац. *cigán*, франц. *tsigane* та угор. *cigányok* від грец. *Athingani* «недоторкані») семантики *gitana* зазнала звуження, внаслідок чого остання перетворилась у назву виключно «циганок Піренейського півострова» [7, с. 144; 15, с. 382], а потім у процесі подальшої адаптації в чеському лексиконі дістала переносне значення «танець іспанських циганок» і вже на його основі ще й «циганський танець». Зауважимо, що остання семантика закріпилась, не дивлячись на існування синонімічного словосполучення *cikánský tanec* [15, с. 279].

На нашу думку, в тому, що розвиток семантичної структури *gitana* пішов саме цим шляхом, свою роль зіграв етнізм *romka* (дериват від самоназви однієї з циганських груп, пор. також: *Rom*

«циган»), відомий чеському мовленню з середини ХХ ст. Закріплення *romka* в якості офіційної назви замість раніш популярної *cikánka/cigánka* викликане появою в цієї загальноновживаної лексеми експресивного значення «злодійка», що відбиває несхвальне ставлення чеського соціуму до способу життя циган, див. фразеологізми: *hadat jako cikánka* «ворожити як циганка», *mít hubu jako cikánka* «лятися як циганка», *to je stará cikánka* «брехуха», *dát toho jako cikánka* «бути скупкою» (пор. у зв'язку з цим похідні від *gitana* в іспанській мові: *gitaneat* «виманити, видурити, вициганити», *gitanada* «улесливість», *gitaneria* «циганський спосіб життя; підлабузництво»).

Незважаючи на тривале перебування іспанських номінацій осіб за національною та расовою приналежністю у словниковому складі чеської мови, вони, як бачимо, не повністю пристосувались до чеських граматичних, орфоепічних та орфографічних норм. В якості прикладу наведемо запозичення *tercerón* [-se-], яке в мовленні чехів має паралельну невідмінювану форму *tercerone* й досі зберігає вимову та написання, притаманні слову в іспанській мові.

Незважаючи на екзотичність для флегматичних за вдачею чехів кориди, серед номінацій осіб у сучасній чеській мові зустрічаємо декілька назв людей, маючих відношення до популярної в іспанському середовищі розваги, напр.: *banderillér, toreador, torero, matador*. На відміну від іспанської мови, де за кожною такою одиницею закріплене специфічне смислове навантаження (*banderillero* «помічник тореадора із списом в другій терції вистави»; *toreador* «головний учасник змагання, що завдає тварині смертельного удару»; *torero* – розмовний варіант лексеми «тореадор» від *toros* «бики»; так, до речі, іспанці називають часто й кориду; *matador* «тореадор» т.зв. пішої кориди), у чеській мові зазначені слова перетворились, позначаючи «будь-якого учасника бою биків», вже нині фактично на повні синоніми. Поряд з цим у деяких з них розвинулись нові переносні значення, вже не пов'язані не тільки з биками, але й навіть з Іспанією. Своєю полісемантичністю та інтенсивністю вживання у сучасних засобах масової інформації помітно виділяються *toreador* і *matador*, що зустрічаються з семантикою «борець», «переможець», «вождь», «ватажок», «керівник», «лідер», напр.: *Hvorostovský se osvědčil jako toreador* (про відомого російського оперного співака) [24]; *..redakce potřebuje vyvážený mix starých matadorů* (про досвідчених журналістів) [25]; *Nevitany toreador. Sochu býka v Krumlově poničil vandal* [26]; *Dvojkonzert matadorů české hudby (pro виконавців пісень)* [27] тощо.

Нечисленними у сучасній чеській мові в порівнянні з одиницями попередніх лексико-семантичних груп є іспанські номінації людей за віком (*chico* [čiko] «маленький хлопчик»; *cimarron* [-si-] «моторний підліток»), за релігійною приналежністю (*mozarab* «християнин за влади арабів»; *mudejar* [-char-] «мусульманин, що став підданим короля Іспанії в XI–XV ст.»), за участю в війнах та суспільних рухах (*conquistador, konkvistador* «конкістадор»; *cristeros* [kri-] «представник католицької церкви – учасник війни в Мексиці 1926-1929 рр.»; *padre* «учасник війни за незалежність Венесуели 1810–1819 рр. на боці іспанців») та їхні деривати (*mozarabský, mudejarský* [-char-], *conquistadorský, konkvistadorský*). Через архаїчність позначуваних цими номінаціями реалій вони зустрічаються переважно в суто історичній (науковій, науково-популярній, художній) літературі. З цих же причин такі лексеми здебільшого залишаються поза реєстрами сучасних чеських словників. Відзначаючись доволі слабкою словотвірною активністю, згадані одиниці тим не менш завдяки їх участі в неосемантичних процесах, що посилюються у сучасному мовленні, також впливають на розвиток словникового складу чеської мови. Передумовою для змін, яких все частіш зазнають семантичні структури таких одиниць, стає ослаблення їх зв'язку з обставинами, що викликали їх запозичення з іспанської мови та рідке використання цих слів пересічними носіями чеської мови. Ілюстрацією до першого випадку вважаємо лексему *konkvistador*. Втрачаючи актуальність як номінація для «іспанських колонізаторів Центральної та Південної Америки в XVI–XVIII ст.», ця лексема, з одного боку, поступово перетворилась на узагальнену назву «жорстокого завойовника», а з іншого, здобула нове експресивне значення «руйнівник» в текстах, присвячених культурі, пор.: *Ryzí idealismus vtělený do základů organizace Společnosti národů by sám o sobě nezvítězil..nad vražednou troufalostí novodobých fašistických conquistadorů* [28]; *Už více ne patnáct let ho [román] kritizují «duchovní» konkvistadoři ze Západu* [29].

Випадком, коли до розвитку семантики слова привела його приналежність до стилістично обмеженої лексики, є історія іспанізму *chico*. Будучи невідомим у своєму основному значенні «маленький хлопчик» пересічним чехам, він поряд із цим набув поширення в чеському мовленні у

значенні «недокурор» в окремих соціолектах [30], потрапив з семантикою «цигарка» в сленги, а також виконує для частини носіїв чеської мови роль ксенофобської назви цигана [12, с.88].

Аналізуючи семантику іспанізмів у сучасній чеській мові, не можна залишити поза увагою й одиниці на позначення людей за їх суспільним статусом та сферою професійної діяльності. Знаходяться на периферії чеського словникового складу, більшість з них (*hidalgo* [id- i hi] «середньовічний іспанський шляхтич»; *infant, infantka* «дитина та близький родич короля за часів монархії»; *or* «пан»; *ora* «пані»; *orita* «панянка, молода дівчина» (в іспаномовних країнах); *a*, дослівно «господиня, хазяйка», в іспанському середовищі – «наставниця молодій дівчині, матрона»; *grandeza* [-esa], спочатку «представниця найвищої середньовічної іспанської шляхти, її почесний титул», пізніше «достоїнство, величність»), як бачимо з наведених ілюстрацій, в основному зберігають свої давні значення. Зафіксовані чеськими словниками зміни в семантичній їх структурі, відбивають розвиток таких слів у донорській мові, пор.: *oidor* [oj-] «королівський чиновник в Кастилії з XIV ст.» і «представник іспанського короля з судовою владою у колонії»; *adelantado* «управитель прикордонних володінь Іспанії» та «іспанський колоніальний чиновник»; *peon* «некваліфікований сільськогосподарський робітник» й «залежний від власника землі селянин-орендатор в латиноамериканських країнах»; *kasik* «вождь індіанського племені» та «впливовий регіональний політик в Іспанії та у південноамериканських країнах».

Тільки окремі назви осіб іспанського походження цієї групи зазнали на чеському ґрунті специфічних трансформацій, не притаманних донорській мові. Це відноситься до слова *caballero* [kabale-, kavalje-] (від ісп. *caballo* «кінь») як в Іспанії (X ст.) називали тих, хто міг дозволити собі служити в кінноті та володіти достатніми коштами на придбання коня та військового облаштування, а з XV-XVI ст. – вже представників високородної шляхти. Під впливом французького запозичення *kavalir* «вершник», пізніше «лицар», «шляхтич» (етимологічно пов'язане з аналізованим іспанізмом), яке в чеській мові було номінацією для «благородної людини», у *caballero* з'явилась значення «особа з лицарською, шляхетною поведінкою». В подальшому із втратою актуальності обома згаданими вище одиницями (*kavalir* та *caballero*) відбулось їх семантичне зближення, пор. у зв'язку з цим: *kavalir 2. čestný, ušlechtilý, velkomyslný muž..3. společník dámy při společenské zábavě.*) та *..[houslista] se zdál být současníkům nepřekonatelný, pravý caballero, milovník žen, který nikdy neoženil, člověk s velkým srdcem* [31].

Нове експресивне переносне значення виникло в чеському мовному середовищі також у лексемі *grand*. Згідно матеріалів словників, чехи спочатку ним позначали осіб, маючих відношення до колишньої кастильської шляхти. Згодом це слово перетворилось на назву титулованих осіб (графів, лордів), інших вельмож, а також схожих на них поведінкою. В розмовному мовленні *grand* почали у переносному сенсі також застосовувати як щодо дійсно добродійних, так і до не в міру щедрих (про людське око) людей. Таким чином у одиниці сформувалось експресивне значення «позірно благородна людина», пор.: *dělat granda* «виявляти зовнішнє показне благородство». Послабленням зв'язку між аналізованим запозиченням та середньовічною іспанською історією можна пояснити значення, які появились у дериватів іспанізму *granten* «жебрати», *grandy* (з варіантами *granty, kranty*) «гроші» [13, с. 139–140], поширених у мовленні деяких груп чеського суспільства в 30–40-і роки XX ст.

Інтернаціональний характер іспанізму *grand* сприяв поповненню чеської мови однокорінними одиницями з інших європейських мов. Завдяки цьому вона збагатилась італійськими лексемами: *grandioso* [-dyózo] муз. «грандіозно, прекрасно», *grandiózní* «великий, грандіозний», *grandiózně* «грандіозно», *grandióznost* «величність»; галліцизмами: *grandhotel* «великий комфортний готель», *grand mal* [grán] мед. «сильний епілептичний напад», *grand prix* [gran pri] «велика премія», *grandseigneur* [grán] «представник колишньої вищої французької шляхти», книж. експр. «достойна, високопорядна людина», *grandseigneurský* «достоїнний», *grandseigneurství* «висока порядність»; англійським спортивним терміном *grand slam* [grendslem] «найвагоміший індивідуальний результат тенісиста в головних міжнародних змаганнях» та його дериватом *grandslamový*.

У чеському розмовному мовленні кінця XX ст. набуло популярності іспанське слово *tacho*, яким на його батьківщині позначають «самців різних тварин (мулів, биків, кабанів та под.)» та «осіб чоловічої статі. Латиноамериканці в переносному сенсі вживають це слово ще з семантикою «справжній мужчина» [16, с. 134]. У чеських феміністках, з лексики яких ця одиниця потрапила

потім до загальноновживаної мови [11, с. 221], вона наділена негативною конотацією й позначає «чоловіка з грубою, деспотичною поведінкою й зневажливим відношенням до жінок», пор.: *Turek se velmi snaží hrát macho* [32]; *Muž je sice okázalý macho, ale v soukromí je to často jinak* [33]. Як засвідчують спостереження над текстами сучасних засобів масової інформації, лексема *macho* зустрічається нині не тільки в згаданих вище оцінних значеннях, але й в якості номінації чоловіка з агресивною, подекуди злочинною поведінкою безвідносно до його гендерної позиції, напр.: *Hlavní hrdina je krajně nesympatický.. macho, který s nenasytným psychopatem vykráda banku ..*[34]. Розвиток, який зазнала семантика слова *macho* останнім часом, наблизило його до більш давнього за часом запозичення іспанізму *kanibal*, в якого в процесі адаптації у чеській мові теж сформувалось переносне значення «жорстока, груба, брутальна людина». На початку ХХІ ст. унаслідок посилення контактів з іспанською мовою, викликаною міграцією, та у зв'язку із зростаючою актуальністю для чехів вираженого *macho* «маскулінного змісту», в їхньому мовленні появились варіативні деривативні утворення *machismo* та *machismus* «надмірна, демонстративна мускулінність у поведінці». Останнім часом (і вже, можливо, під впливом англійської мови) слово *macho* почало вживатись також у функції прикметника, напр.: *..ale oni mají na macho stylu založený celý časopis* [35]; *A tak tedy momenty, kdy tento macho svalovec zvedá vlastní tělo na hrazdě jednou ruku.*[36].

Треба сказати, що помітних змін у семантиці зазнала у сучасній чеській мові й згадуваний вище іспанізм *kanibal* [-пу-] «людоджер». Зараз цю номінацію в мовленні використовують на позначення: а) «вбивць на сексуальному ґрунті» (*...vyklube se z něho [patrácího od policejního sboru] sadistický kanibal* [37]; *..film dle života.. kde žil známý kanibal Čikatilo* [38]; *mezi českými kanibaly stojí za pozornost homosexuál Josef.*[39]; *..příběh ze života pedofilního kanibala* [40]); б) «осіб, які не вживають м'ясо в їжу» (*Sní jen tři brambory a odmítá maso savců, protože není kanibal* [41]) і навіть в) неживих об'єктів (*Firma Škoda není kanibalem vůči VW [koncern Volkswagen]* [42]). Активно це слово нині виявляє й свої дериваційні можливості, пор.: *kanibalský, kanibalizace, kanibalismus, kanibalství, auto-kanibal, auto kanibalismus/auto kanibalismus, auto-autokanibalismus*. За її участі виникли деякі нові прикметникових та інші словосполучення (*firemní kanibalismus, pravicový kanibalismus, demoktatický kanibalismus, mezi kanibaly kanibal*).

Джерела та література

1. Daneš F., Dokulil M., Kuchař J. Tvoření slov v češtině 2. Odvozované podstatných měn. – Praha a: Nakladatelství Československé akademie věd, 1967. – 780 s.
2. Dokulil M. Některé typy názvů osob podle činnosti v českém jazyce // NŘ. R.39. –1956. – č. 3–4. – S. 59–75.
3. Dokulil M. Některé typy názvů osob podle činnosti v českém jazyce, II // NŘ. – R.39.– 1956.– č. 5–6. – S. 123–146.
4. Dokulil M. Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov. – Praha Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.– 63 s.
5. Holub J., Lyer S. Stručný etymologický slovník jazyka českého. – Praha SPN, 1978. – 483 s.
6. Kouba J. Pojmemované žen s formatem –ka ve staré češtině//NŘ. – R. 66. – 1983. – č. 5. – S. 246–249.
7. Kubišta J., Rejman. Slovník cizích slov. Praha : SPN, 1959.– 505 s.
8. Martincová O. Designer, designér // NŘ. – R. 73. – 1990. – č. 2. – S. 166–168.
9. Nový akademický slovník cizích slov. Kolektiv autorů pod vedením J. Krause. – Praha : Academia, 2006. – 879 s.
10. Ouředník P. Šmírbuch jazyka českého. Slovník nekonveční češtiny. – Praha Ivo Železný, 1980. – 453 s.
11. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. – Praha : Academia, 1978. – 799 s.
12. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. – Praha : Academia, 2007. – 646.
13. Slovník nespisovné češtiny. – Praha : MAXDORF, 2006. – 460 s.
14. Svobodová D. Cizojazyčné lexikální přejímky v komunikaci na chatu I // NŘ. – R.90. – 2007. – č. 2. – S. 67–80.
15. Trávníček Fr. Slovník jazyka českého. Praha. Slovanské nakladatelství. 1952. –1801 s.
16. Velký španělsko-český slovník. I. – Praha : Academia, 1977.– 956 s.
17. Федонюк В. С. Номінації осіб у чеській мові кінця ХХ ст.// Наукові записки. Філологічні науки. Книга 2. – Ніжин : Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2013. – С. 159–166.
18. Федонюк В. С. Тенденція інтелектуалізації в сучасній літературній чеській мові// Наукові праці. Науково-методичний журнал. Серія. Філологія. Мовознавство. Випуск 24. Том 216. – Миколаїв : Чорно-морський державний університет ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія», 2013. – С. 159–166.
19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.hrebenar.eu/...romsky-aktivista-ivan-vese, 22.02.2013.
20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.citarny.cz, 14.09.2014.
21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.freeride.cz, 21.01.2010.
22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reditelzemkole.blog.cz>, 24.06.2010.

23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ackr.cz, 24.04.2012.
24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://operaplus.cz/recital...>, 24.07.2012.
25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://Mizantropův zápisník>, 6.10.2013.
26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://Táborisko>, 21.10.2014. 4.Českobudejovický deník, 23.07.2012.
27. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://Moravskoslezský deník>, 19.09.2013.
28. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.jahmusic.net/2011/cesi-a-habesska-vaik...
29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://algelsite.blog.cz/rubrika/derren-brow>, 6.11.2011.
30. Záruba. Ostravský slovník Dalibor. <http://vetvicka.blog.i.dnes.cz>.
31. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.casopiharmonie.cz, 10.04.2014.
32. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sidat-pro.de/Premiere.
33. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.seniortip.cz, 22.08.2013.
34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zabitas.cz>, 9.10.2014.
35. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.csfid.cz/diskuse, 8.07.2013.
36. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.totalfilm.cz, 26.06.2011.
37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kulturni-noviny.cz>, 04.08.2014.
38. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.i-noviny.cz/film, 04.02.2015.
39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : europortal.parlamentnilisty.cz, 29.08.2014.
40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : garaz.autorevue.cz, 12.12.2012.
41. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ahaonline.cz, 07.08.2013.
42. Škodovský odborář. R.XVII. č.20, 27.05.2010//www.odbornikovomb.cz.

Федонюк Валентина. Названия лиц испанского происхождения в чешском языке. В статье исследуются названия лиц испанского происхождения в современном чешском языке. Рассматриваются разные группы испанских слов, обозначающих людей, которыми чешский язык пополнялся из материкового испанского языка и его латиноамериканских вариантов на протяжении своей истории. Объектом описания стали названия лиц по национальному и расовому признакам, возрасту, отношению к религии, социальному статусу и профессиональной деятельности, участию в общественных движениях и войнах, а также в специфично испанском развлечении – корриде. Уточняется время и обстоятельства заимствования популярных испанизмов. Анализируются изменения в семантике испанских слов, произошедшие на чешской почве. Обращается внимание на условия, которые определили именно такое направление развития семантической структуры испанских лексем в чешском языке. Выявляются внутриязыковые и внеязыковые факторы, способствовавшие активному использованию давних испанских заимствований при модернизации чешского лексикона. Выясняется их роль в интернационализации и интеллектуализации современного чешского языка.

Ключевые слова: чешский язык, название лица, номинация человека, испанское заимствование, слово испанского происхождения, материковый испанский язык, латиноамериканский испанский язык, адаптация заимствования, семантические изменения, неосемантизация, многозначность, интернационализация, интеллектуализация.

Fedonyuk Valentyna. Names of Hispanic Origin in the Czech Language. The article is devoted to names of persons of Hispanic origin in the modern Czech language. We consider different groups of people nominations that Czech replenished from mainland Spanish and Latin American versions throughout its history. Object description steel manes of persons on nationality, race, professional activities, participation in social movements and wars, as well as in the specific Spanish entertainment – bullfighting. Time and circumstances under which the Czech language borrowed popular words are specified. The changes in the semantics of Spanish words that occurred only in the Czech space are analyzes. Attention is drawn to the conditions that determined the direction of development is precisely the semantic structure of Spanish words in Czech. Interlanguages and extra linguistic factors that contribute to the active use of the old Spanish loans for modernization of the Czech lexicon are identified. It turns out their important role in the internationalization and intellectualization of the modern Czech language.

Key words: Czech, name persons, nominated person, Spanish mainland, Latin American Spanish, adaptation of borrowing, semantic changes, neo semantization, polysemy, internationalization, intellectualization.

Стаття надійшла до редколегії
09.04.2015 р.